

Виставкіна Дар'я Олегівна

кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціології

Одеський національний університет ім. І. І. Мечнікова

Выставкина Дарья Олеговна

кандидат социологических наук, доцент кафедры социологии

Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова

Vystavkina Daria

PhD in sociology, associate professor of sociology department

Odessa National Mechnikov University

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІОЛОГІЇ КІНО

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ УКРАИНСКОЙ

СОЦИОЛОГИИ КИНО

METHODOLOGICAL ISSUES OF UKRAINIAN SOCIOLOGY OF

CINEMA

Анотація. У статті проблематизовано міждисциплінарна ізоляція українських досліджень у сфері кіно, яка спричиняє методологічну кризу у соціології кіно. Для аналізу перспектив формування української школи соціології кіно, методом контент-аналізу досліджено публікації, які можуть дати новий поштовх до її розвитку.

Ключові слова: соціологія кіно, методологічна криза, контент-аналіз.

Аннотация. В статье проблематизирована междисциплинарная изоляция украинских исследований в области кино, которая провоцирует методологический кризис в социологии кино. Для анализа перспектив формирования украинской школы социологии кино, методом контент-анализа исследованы публикации, которые могут дать новый толчок к ее развитию.

Ключевые слова: социология кино, методологический кризис, контент-анализ.

Summary. The article is concerned with interdisciplinary isolation of Ukrainian studies in the field of cinema and methodological crisis in the sociology of cinema. Applying content analysis to publications about cinema it is outlined the prospects for the formation of the Ukrainian school of sociology of cinema.

Key words: sociology of cinema, methodological crisis, content analysis.

Постановка проблеми. Із мистецтв, крім, мабуть, фотографії, кіно єдине явище, яке виникло і розвивалося на очах наукових й публіцистичних спільнот. Створюючи певну картину світу, кінематограф, пропагуючи цінності і встановлюючи норми, виконує безліч соціальних функцій. Тому в дослідженнях кіно переплетено різні традиції і підходи: від описання кіно як мистецтва та аналізу фільмів до вивчення процесу кіновиробництва, кінорозповсюдження та кіноспоживання. Цікаво, що у різних країнах діють власні «тренди» на дослідження кінематографу.

В українському науковому просторі склалася ситуація застою щодо вивчення кіно. На то є дві причини: перша – існують окремі публікації з емпіричного аналізу, але вони не мають спадкоємності; друга – багато робіт із кіно залишаються невідомими поза окремого дисциплінарного колу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Якщо ми подивимось на кількість публікацій з соціології кіно, то необхідно визнати, що вони складають досить невелику купу. Використовуючи Google Академія (scholar.google.com.ua), на запит «соціологія кіно» з'являється близько 20 самостійних (без перепосилань) статей. Для порівняння на запит «філософія кіно» близько 100. Якщо скласти кількість публікацій у мистецтвознавчих та культурологічних джерелах, то їх налічується понад 600. Звичайно, це приблизна статистика, бо існує проблема «неспливаючих» публікацій. Але різниця у результатах є очевидною.

У соціології кіно здебільше переважають емпіричні дослідження. Насамперед це дослідження кіноаудиторії, які у різний час проводили: Головаха Є.І., Шульга Р.П., Личковська О.Р., Тягло К.О.. Контент-аналіз кінопродуктів, які запускаються на українських телеканалах здійснила Щеломовська О.М.. Дискурсивний аналіз кіно – Сорока Ю.Г. Жанровому кінематографу присвячено праці Коновалова О.Є., Бондаренко Ю.О. Проблем підтримки національного кінематографу українськими каналами торкається Черкасова Н.А. Але це штучні роботи. Невирішеним питанням для розвитку української соціології кіно є наявність мистецтвознавчих публікацій, які залишаються незатребуваними серед соціологів.

Метою статті є контент-аналіз публікацій, які можуть сприяти розвитку української школи соціології кіно. Для вирішення цієї мети було зроблено:

- 1) перелік авторів, на яких посилаються у сучасних дослідженнях;
- 2) тематичний аналіз українських публікацій за даними бібліографічного дослідження «Матеріали до історії українського кіно»;

У ході дослідження було отримано наступні **результати**.

1) Якщо не говорити про звичайний перелік хрестоматійних досліджень у соціології кіно без подальшого використання, найчастіше для опису специфіки кіно використовуються ідеї авторів французької та радянської семіотичної школи. Для дослідження інституційних аспектів кінематографу, це спадкоємність соціології кіно радянського періоду та генетичного структуралізму П.Бурд'є. Крім того, включеність кіно в ЗМІ, тиражування цінностей і норм, сприяло виникненню потреби розглядати кіно не стільки як мистецтво, але й як вид масової комунікації. Це відсилає до робіт Г.Д.Лассуела, Ч.Райта та Д.МакКуюейла. Але безумовним лідером задля опису кіно як масової комунікації є Герберт Маршалл Маклуен.

2) Розглянемо ті публікації, які з'явилися в українському науковому полі дослідження кіно, але залишаються не затребуваними у соціології.

Всього було проаналізовано 582 назв джерел, зібраних у бібліографічному збірнику «Матеріали до історії українського кіно (1991–2011)». Тематична структура статей виявлялась по мірі зустрічаємості.

За результатами контент-аналізу із них суто мистецтвознавчі складають 45,9% (267 назв публікацій), тобто більша частина – 54,1% має міждисциплінарний аспект. Поглянемо на тематичну структуру міждисциплінарних публікацій. Їх обсяг – 315 джерел. Із них 4,1% (13 джерел) присвячено теоретико-методологічним проблемам, з яких зазвичай починається будь-яка публікація з соціології кіно. Історії розвитку українського кіно присвячено 17,5% (55 публікацій). Слід зауважити, що у соціології кіно є традиція аналізувати аспекти розвитку світового кінематографу з відповідними посиланнями на зарубіжних митців, але розвиток українського кінематографу у свою чергу заслуговує більш пильного погляду.

Окремо необхідно виокремити дослідження, які розкривають кіно з художньо-комунікативних сторін та мають мультіспрямованність. Це – естетичні та технічні можливості, які впливають на виразність кіно, розвиток жанрового кінематографу та змістовний аналіз. Виразним засобам кінематографу в естетичному та технічному аспектах присвячено 6,7% публікацій (21 публікація), жанрам – 4,1% (13 публікацій), змістовним – 23,8% (75 джерел). Сюди не ввійшли публікації з аналізу творчості конкретних кінодіячів, які мистецтвознавчо спрямованні.

Задля опису функціонування кінематографу у суспільстві існуючі назви публікацій були розподілені за певними категоріями. Доля публікацій щодо проблем поля кіновиробництва склала 12,4% (39 джерел): державна політика, фінансування та правові аспекти – 3,2% (10 публікацій); продюсування – 2,5% (8 публікацій); кіноосвіта та підготовка кадрів – 6,7% (21 публікація). Дослідженню поля кінорозповсюдження присвячено 73 публікації, тобто 23,2%. До них було віднесено: прокат національного кіно інших країн 3,2%

(10 джерел) та український прокат 12,4% (39 джерел); заклади, які спрямовані на функціонування кінематографу у суспільстві 6% (19 джерел); періодичні видання, присвячені кіно 1,6% (5 джерел).

Підсумовуючи: найбільш розробленими є дослідження змісту кінотекстів та розповсюдження кінопродуктів.

Таким чином, окрім поточних досліджень, одним із найголовніших завдань є систематизоване представлення існуючих праць із соціологічної точки зору: становлення кіноіндустрії з історико-соціального ракурсу, комплексний аналіз структурно-функціональних змін за часів незалежності, розвиток українського кінематографу як соціально-художнього явища.

Література

1. Головаха Е. И. Прошлое, настоящее и будущее украинского кинематографа в зеркале общественного мнения [Электронный ресурс] – Режим доступа:
https://zn.ua/POLITICS/proshloe,_nastoyashee_i_budushee_ukrainskogo_kinematografa_v_zerkale_obschestvennogo_mneniya.html
2. Шульга Р.П. Возможности реализации смыслового послання телепродукту / Раїса Шульга // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2012. – 3. – С.77-98.
3. Лычковская О.Р. Визуальные коммуникативные масс-медийные практики современной молодежной аудитории / О.Р. Лычковская // Вісник Одеського національного університету / ОНУ імені І. І. Мечникова. – Одеса : Астропринт, 2005. – Том 10, Вип. 11: Сер. «Соціологія, політологія». – укр. і рос. – С.63–73
4. Василевська Н. С. Кіноаудиторія в соціологічному осмисленні: проблеми та перспективи вивчення / Н. С. Василевська // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер. : Соціологія. – 2013. – Т. 211, Вип. 199. – С. 82–87.

5. Тягло К.С. Соціологічні дослідження сучасного українського мистецтва [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Spkho_2013_8_26
6. Шеломовська О. М. Кіно на українських телеекранах: за результатами контент-аналізу програм телепередач / Шеломовська О. М. // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, 2016 р. – С.183–193
7. Сорока Ю. Кинодискурс повседневности постмодерна / Ю. Сорока // Постмодерн: Новая магическая эпоха : Сб. статей / Под ред. Л. Г. Ионина / – Харьков, 2002. – С. 47-51– 247 с.
8. Коновалов О. Є. Перспективи соціологічних досліджень артхаусного кінематографа / О. Є. Коновалов // Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. – 2015. – Випуск 9.– С. 254–260
9. Бондаренко Ю. О. Ігрове кіно як інструмент поширення ідеології / Ю. О. Бондаренко // Соціологічні студії. – Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2014. - № 2 (5). – С. 46–51.
10. Черкасова Н. А. Современные украинские фильмы в национальном кинопрокате: проблемы «практического сознания» [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/168686/1/%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0.pdf>
11. Матеріали до історії українського кіно (1991–2011). Вип. 1. Публікації в наукових збірниках та матеріалах конференцій: бібліогр. покажч. / М-во культури України, Нац. парлам. б-ка України; авт.-упоряд. Н. Тертичка, Н. Казакова; наук. ред. В. Кононенко. – К., 2013. – 216 с.